

ONE MIAŁY ODWAGĘ

Wspaniałe, ale nieznane historie
kobiet ziemi świętokrzyskiej

Oddajemy w Państwa ręce drugą część cyklu sześciu dodatków poświęconych ciekawym, wyjątkowym, ale nieznanym historiom kobiet związanych z ziemią świętokrzyską. Wśród Pań znajdziemy śpiewaczki, działaczki narodowe, nauczycielki, żołnierki AK, lekarki, aktorki i wiele innych. Zapraszamy do lektury

EMILIA PECK (1837–1899))

Urodziła się w 1837 roku w Krakowie. Była córką Onufrego Orłowskiego, oficera wojsk polskich i długoletniego urzędnika Rzeczypospolitej Krakowskiej oraz Marii z domu Borowskiej. Kształciła się w znanej krakowskiej pensji pań Łaniewskiej i Maliszewskiej. Zaraz po jej ukończeniu zajęła się pracą nauczycielską. Przyjmowała obowiązki guwernantki w domach ziemiańskich w Krakowskim i Kieleckim. Wkrótce poślubiła Stanisława Pecka, urzędnika Zarządu Górnictwa w Suchedniowie. Tam też zamieszkała. Emilia i jej mąż byli silnie zaangażowani w konspiracyjną działalność organizacji narodo-wo- wyzwoleńczych. Po wybuchu powstania styczniowego w 1863 r. udzielali czynnej pomocy powstańcom. Rozprawiali ulotki, dawali schronienie emisariuszom, przekazywali informacje. W domu Pecków gromadzono broń oraz zapasy żywności dla oddziałów powstańczych. Gdy wojska rosyjskie zajęły Suchedniów, Stanisław Peck został aresztowany. Osadzono go w carskim więzieniu w Kielcach. Tam torturowany popełnił samobójstwo, nie chcąc zdradzić innych spiskowców. Po upadku powstania styczniowego i po tragicznej śmierci męża, Emilia pozostała sama z dziećmi. Jednak nie załamała się i nie poddała ogólnej rozpacz

w czasie żałoby narodowej. W 1864 r., dwudziestosiedmioletnia wówczas wdowa, założyła pensję żeńską z internatem. Szkoła ta oficjalnie wobec władz carskich, była szkołą dla dzieci górników mieszkających i pracujących w Suchedniowie. W praktyce stała się jedną z najlepszych w okolicy pensji dla panien z prowadzoną konspiracyjnie nauką języka polskiego, historii i geografii Polski. W szkole uczyły się dziewczęta nie tylko z Suchedniowa, ale także córki rodzin ziemiańskich i mieszczańskich z całej okolicy, w tym nawet z pobliskich Kielc. Poza wybitnymi zdolnościami organizacyjnymi Emilia Peck była znakomitą nauczycielką. Uczennice podkreślały jej ogromne zaangażowanie, wiedzę oraz umiejętności pedagogiczne: „Wspaniały człowiek, po którym zostało puste miejsce, którego nie da się zapłacić przeciętnością. Przez całe życie niosła zapaloną lampkę oliwną. Była wierna swoim ideałom, dlatego każdy mógł na niej polegać.” Prowadziła pensję aż do swojej śmierci.

Pensja Emilii Peck w Suchedniowie

MARIA JÓZEFA TAYLOROWA

(1852–1930)

Była córką Erazma Różyckiego i Aleksandry z domu Chwalibóg. Maria wraz z szóstką rodzeństwa dorastała w Kielcach w domu, który w okresie powstania 63 r. i erze popowstaniowej był ostoją patriotyzmu, źródłem cnót obywatelskich, poświęcenia, przykładem bojaźni bożej i pracy dla dobra kraju i bliźnich („Gazeta Kielecka” nr 1/1931). Poślubiła adwokata, Stanisława Taylora, członka Rady Kieleckiego Towarzystwa Dobroczynności. W mieszkaniu Taylorów odbywały się spotkania inteligencji kieleckiej. Maria wzorowa żona i matka była wulkanem energii. W 1906 r. została współzałożycielką Polskiej Macierzy Szkolnej w Kielcach obok m. in. swojego ojca Erazma Różyckiego oraz Józefa Dunina, Mariana Grzegorzewskiego, Bolesława Markowskiego, Marii Rawiny, Marii Saskiej, Wandy Siennickiej. Apelowala do mieszkańców Kielc: „Zacznijmy wreszcie walczyć z największą złą, która nas dusi – z brakiem oświaty. Każdy, kto łaknie wiedzy i dąży do światła, niechże dorzuci choć mały węgielek, a wspólnymi siłami rozpalimy na razie drobne, później większe ognisko oświaty”. Po zamknięciu przez władze rosyjskie Macierzy Maria Taylorowa prowadziła kursy dla analfabetów organizowane przez Kieleckie Towarzystwa Dobroczynności, była opiekunką Sali Zajęć dla Dziewcząt, prezeską Towarzystwa Kolonii Letnich, członkinią Zarządu Kieleckiego Towarzystwa Opieki Szkolnej. Należała także do Sodalicji Mariańskiej i była jedną z założycielek Stowarzyszenia Św. Zyty.

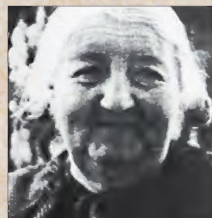
MARIA SASKA (1860–1836)

Była w Kielcach powszechnie znana. Niezwykle inteligentna, pracowita, doskonała organizatorka, z temperamentem społecznikowskim, a przy tym kobieta o nieprzeciętnej urodzie. Była współzałożycielką Polskiej Macierzy Szkolnej, członkinią zarządu tego Towar-

zystwa, a także współzałożycielką Kieleckiego Oddziału Towarzystwa Kolonii Letnich. Polska Macierz Szkolna była największą organizacją kulturalno-oświatową na terenie zaboru rosyjskiego, powstała dzięki rewolucji 1905 r. Była jedną z pierwszych polskich organizacji, która otwierała kobietom udział w pracach zarządu. W Kielcach ukonstytuowała się 5 lipca 1906 r. Do koła zapisało się początkowo 250 osób, by następnie osiągnąć liczbę 826 członków. Roczny dochód koła, składający się przede wszystkim ze składek członkowskich, wynosił 4739,43 rubli, co było wówczas sumą dość znaczną. Głównym celem kieleckiego koła Macierzy było założenie jak największej liczby szkół w mieście. Ostatecznie udało się sfinansować trzy szkoły – jedną czteroklasową i dwie jednoklasowe. Do szkół tych uczęszczało w roku szkolnym 1906/1907 – 296 dzieci. Na ich utrzymanie przeznaczono rocznie sumę 2886 rubli. Działalność tych szkół budziła jednak ogromne zastrzeżenia władz rosyjskich. Kolejne kontrole ukazywały, m. in. że w żadnej z nich nie ma portretów „Władcy Imperatora” – cara Rosji. Kielecka Macierz działała także na rzecz zwalczania analfabetyzmu wśród dorosłych. W tym celu powołała dwa kursy dla dorosłych analfabetów – jeden dla kobiet, a drugi dla mężczyzn.

MARIA RAWINA (1868–1956)

Urodziła się w Warszawie w niezwyklej rodzinie – ludzi uzdolnionych wszechstronnie, pracowitych, wykształconych, z pasjami społecznikowskimi. Byli wśród nich też uczestnicy powstań – listopadowego i styczniowego, a potomkowie niektórych walczyli w Legionach Polskich w 1914 r. Córka

Zdzisława Skłodowskiego – stryja Marii Skłodowskiej-Curie. Z wykształcenia była nauczycielką, po wyższych Kursach dla Kobiet Adriana Baranieckiego w Krakowie. Biegle znała języki: francuski i niemiecki, dobrze rosyjski. W 1889 r. wyszła za mąż za Jana Rawę, inżyniera budowy dróg. W związku z pracą męża najpierw zamieszkali w Sędziszowie, by następnie przeprowadzić się do Kielc. Tutaj odkryła swoje powołanie – działalność na rzecz rozwoju i umacniania oświaty i kultury. Głęboka wrażliwość na kwestię biedy skłoniła ją do otwarcia pierwszej taniej kuchni dla najuboższych. Została przewodniczącą Koła Kobiet. Organizowała kolonie letnie dla młodzieży w ramach Towarzystwa Kolonii Letnich. Wspólnie z mężem, który był aktywnym członkiem Towarzystwa Dobroczynności, sfinansowali połowę wartości budowy Szkoły Handlowej w Kielcach. W 1906 roku została współzałożycielką Polskiej Macierzy Szkolnej w Kielcach obok m. in. Józefa Dunina, Mariana

Grzegorzewskiego, Bolesława Markowskiego, Marii Taylorowej, Marii Saskiej, Wandy Siennickiej. Organizacja miała na celu likwidację analfabetyzmu, organizację szkół i bibliotek publicznych oraz prowadzenie działalności oświatowej poprzez odczyty i prelekcje. Z inicjatywy kieleckiej Macierzy Szkolnej powstała biblioteka publiczna, którą prowadziła Rawina. Gdy władze rosyjskie zlikwidowały Macierz, placówka licząca ponad 1000 woluminów, z dziennymi wypożyczeniami dochodzącymi do 200, ocalała dzięki temu, że była zarejestrowana na Rawinę. Przekształcona w bezpłatną ludową bibliotekę funkcjonowała do 1914 roku, pod nazwą Czytelnia Marii Rawiny. 21 kwietnia 1906 roku Maria owdowiała. Niedługo potem poślubiła Wacława Halikę. W 1917 roku wyjechała z Kielc do Żulic koło Zamościa. Po śmierci drugiego męża w 1938 roku Rawina wróciła w 1944 roku do Kielc. Zamieszkała w lokalu przydzielonym jej przez Urząd Miasta.

KAZIMIERA GRUNERTÓWNA

(1871–1944)

Działaczka społeczna i niepodległościowa, senatorka RP w latach 1930–1935. Ukończyła w 1889 r. Gimnazjum Żeńskie w Kielcach i rozpoczęła pracę nauczycielki, a później została księgową w kieleckim oddziale Banku Łódzkiego. Od 1921 r. do emerytury była sekretarzem Sądu Okręgowego w Kielcach. Bardzo wcześnie zaangażowała się w działalność społeczną w Stowarzyszeniu Kursów dla Analfabetów Dorosłych. Prowadziła komplety nauczania początkowego dla robotników. Działała też w Towarzystwie Biblioteki Publicznej w Kielcach. Prowadziła pogadanki i odczyty dla analfabetów i półanalfabetów z geografii, historii ojczystej, przyrody, higieny oraz religii. Była nie-

zmordowana w swej działalności społecznej. Współtworzyła ściśle grono organizatorek i działaczek kieleckiej Ligi Kobiet Pogotowia Wojennego, jako jego wiceprzewodnicząca w latach 1914–1918 oraz członkini zarządu okręgu kieleckiego w latach 1916–1918. Uczestniczyła w zjazdach Ligi w Radomiu, Piotrkowie i Warszawie. Pracowała także w sekcji kolportażu Komendy VI Okręgu POW w Kielcach. Była sanitariuszką w Legionach Polskich, a potem wspierała byłych żołnierzy w ramach Towarzystwa Opieki nad Legionistami Niezaprzysiężonymi. W czasie wojny polsko-bolszewickiej prowadziła werbunek do Legii Kobiet, prowadziła pogadanki historyczne w szpitalach wojskowych i pełniła nocne dyżury w szpitalu zakaźnym. Była też bardzo zaangażowana politycznie, aktywnie działała w Zjednoczonych Organizacjach Niepodległościowych, będąc równocześnie członkinią Komitetu Narodowego w Kielcach. W latach późniejszych uczestniczyła w pracach Unii Demokratycznej, Okręgowej Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Niepodległościowych, należała do Partii Niezawisłości Narodowej. Z listy BBWR została senatorem RP w trzeciej kadencji 1930–1935, była jedną z 49 kobiet, które zasiadały w parlamentarnych ławach w latach 1919–1939. Podczas II wojny światowej pracowała w Wydziale Łączności Konspiracyjnej Komendy Okręgu AK Kielce-Radom, w jej mieszkaniu była kancelaria Okręgu.

MARTA HUBICKA (1877–1936)

Urodziła się w Nasielsku. Edukację odbyła w Zakładzie Wychowawczym Sióstr Sakramentek we Lwowie. Była nauczycielką w szkole ludowej w Zakopanem, a następnie w Niepołomcach, by ostatecznie objąć posadę nauczycielki języka polskiego w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Kielcach. Pracowała tam aż do przejścia na emeryturę w 1933 r. W Kielcach współtworzyła Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (PTK). Współ-

pracowała z kustoszem miejscowego Muzeum Krajoznawczego PTK Tadeuszem Włoszkiem oraz innym wybitnym krajoznawcą – Edmundem Masalskim. Brała udział m.in. w pracach komitetu (z ramienia PTK) zajmującego się restauracją pałacu kieleckiego oraz opiekowała się szkolnym Kołem Historyczno-Krajoznawczym. W latach 1922–1931 uczestniczyła w pracach zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Była pierwszą kobietą, która pełniła funkcję prezesa oddziału PTK w Kielcach (1928–1929 i 1931r.) Była również współtwórczynią Towarzystwa Miłośników Sztuki, które powołano w 1921 r. Pisała artykuły do czasopisma PTK „Ziemia” dotyczące zabytków na ówczesnych kresach wschodnich, jak i najpiękniejszych zakątków regionu świętokrzyskiego np. Wiernej Rzeki czy Puszczy Jodłowej. Wspólnie z E. Masalskim opublikowała pracę „Kraina Stefana Żeromskiego”, jest również autorką opracowania „Kielce. Szkic dziejowy w XI–XVIII” oraz pracy „Szkoła Akademicko-Górnicza 1816–1827”. W 1934 r. Marta Hubicka przeniosła się z Kielc do Warszawy, gdzie zmarła.

MARIA KRZYŻANOWSKA

(ok. 1879–1923)

Pedagożka, nauczycielka, działaczka oświatowa – szkoła była jej całym życiem. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Kielcach, studiowała jako wolna słuchaczka na UJ w Krakowie. Gdy otrzy-

mała świadectwo nauczycielki domowej, założyła w 1903 roku w Kielcach prywatną szkołę żeńską. Miała ona status 4-klasowego progimnazjum z klasą przygotowawczą, a w 1907 r. 7-klasowego – z polskim językiem wykładowym. Choć nie miała praw szkoły rządowej, to ze względu na wysoki poziom nauczania była uznawana przez uniwersytety zagraniczne. Krzyżanowska zaangażowała się też w działalność patriotyczną. W jej szkole pod przykrywką zajęć z kaligrafii i robót ręcznych odbywały się lekcje historii i geografii Polski, do nauczania których szkoła posiadała tajny księgozbiór. Z tego powodu w szkole dochodziło do częstych interwencji i rewizji ze strony carskiej administracji szkolnej. Jednak dyrektorka – osoba o silnych niepodległościowych przekonaniach – nie uległa się. Wprowadziła też nauczanie przedmiotów pedagogicznych, dzięki którym absolwentki, po zdaniu dodatkowego egzaminu, mogły pracować jako nauczycielki. Działała w Stowarzyszeniu Kursów dla Analfabetów Dorosłych. W jej szkole odbywały się kursy pisania i czytania, odczyty, prelekcje dla kieleckich robotników. W czasie I wojny światowej Maria Krzyżanowska była członkiem Ligii Kobiet Polskich Pogotowia Wojennego, udzielała pomocy legionistom, czym naraziła się biskupowi Łosińskiemu. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości jej szkoła jako pierwsza w Kielcach uzyskała prawa ośmioklasowego gimnazjum polskiego. Była prowadzona na wysokim poziomie dydaktycznym i wychowawczym. Uczennice mogły brać udział w różnych kółkach zainteresowań oraz wystawiać przedstawienia na deskach teatru szkolnego. Mimo ciężkiej choroby swój czas do końca poświęciła szkole. Osobisty majątek podzieliła między 12 nauczycieli – udziałowców, których celem było dbanie o dalszy rozwój szkoły.

Zapraszamy do lektury kolejnych odcinków...

4/II

DODATEK POWSTAŁ PRZY WSPÓŁPRACY Z:

PATRONAT:

FUNDACJA IMIENIA
STEFANA ARTWINSKIEGO

Muzeum Historii Polski

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu

PA
TRIO
TYŻM
JUTRA

OMP*io*

Ośrodek Myśli Patriotycznej i Główniejszej

Marszałek
Województwa
Świętokrzyskiego
Andrzej Bętkowski

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ
Senator RP
Krzysztof Słoń

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ
Poseł na Sejm RP
Anna Krupka

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ
Poseł na Sejm RP
Agata Wojtyśzek

Zadanie pod nazwą „One miały odwagę... Wspaniale, ale nie znane historie kobiet ziemi świętokrzyskiej” dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w ramach programu Patriotyzm Jutra. Dofinansowanie 53 tys. zł. Całkowita wartość projektu 66,4 tys. zł.

